

ZAČASNA RAZSTAVA
25.07.2020 – 16.01.2022

“OD PUVIJALA DARDU KÄRSTA / DALLA NASCITA AL BATTESIMO / OD
ROJSTVA DO KRSTA / FROM BIRTH TO BAPTISM”

Mostra etnografica
Etnografiska razstava

Od puvijala dardu kärsta
Dalla nascita al battesimo
Od rojstva do krsta

Od 25 dnuw žužuladörja
Dal 25 luglio

od pundijka dardu petka
dal lunedì al venerdì
10.00-13.00 / 14.00-16.00
w sabötha anu nadējah
sabato e domenica
14.00-16.00

Muzeo od fih rozajanski judi
Associazione Culturale
Museo della gente
della Val Resia

REGIONE AUTONOMA
FRIULI VENEZIA GIULIA

Kaku to jë bilu ninki nur ko ti mladi so hudili w väs, ni so se tëli, ni so se žënili? Kaku to jë bilu ko žane so pövile, du jin pomagali? Isö anu pa drüge rëči se mörë poznät ziz isin növin kazanjon ka jë nastavil Muzeo od tih rozajanskih judi. Na vïdanjë so rëči ka jüdi so mëli ta-po hiši, dokumintavi, litratavi, kwadrinavi ano šcë drüghih riči. Somo paračali katalogo anu itu so pa napisane pravice tu ka nalažamo rëči vezane na isö kazanjë.

PRVA SOBA

Zaroka in poroka *Se tët anu se poračit*

Zaroka je bila le zadnja faza “obreda”, ki se ga je bilo treba držati. Pravzaprav pred zaroko, tudi tu v Reziji, so mladi moški imeli običaj, najprej v skupinah, nato posamično, snubiti mlade ženske za nedoločen čas, tako da so jih obiskali na domu, v rezijanščini *tët w väs*.

Obljuba večne ljubezni je bila podana med zaroko. Fant je pogosto puncu podaril majhen dragulj (prstan, uhana ali ogrlico), ne pa tudi poročni prstan in včasih sta si zaročenca zamenjala svoji fotografiji. V tem obdobju, v

katerem sta si zaročenca obljubljala večno ljubezen, se je lahko zgodilo, da je mladenič odšel za daljša obdobja, zaradi dela ali vojn.

Poroka je kronala čas zaroke, v katerem je ženska v Reziji kot neporočena nosila poseben slog tradicionalne obleke in do zgodnjega 20. stoletja uporabljala nekaj elementov z izrazitimi barvami. Od poroke dalje se je za vse življenje oblačila predvsem v temna oblačila, razen nogavic, ki so bile bele barve.

O rojstvu (nosočnost in naravni porod)

Razumeti, da je bila ženska noseča od spočetja, ker ni bilo drugega objektivnega načina, je bilo nekoč nemogoče. Ženske so ugotovile, da so bile noseče, ko so okrog petega meseca začutile, kako se dojenček giblje v maternici in so nadaljevale življenje z istim tempom, vendar pa so nekoliko bolj poskrbele zase, kolikor je bilo mogoče, do trenutka poroda.

Rojstvo se je začelo s porodom. Odrasle ženske pri hiši ali sorodnice so segrele vodo in pripravile različne kose krpe, s katerimi so očistile novorojenca in matero. Tudi v Reziji, tako kot v mnogih drugih krajih v Furlaniji in širše, so se do zgodnjih 70. let dvajsetega stoletja, če ni bilo drugih posebnih razmer, skoraj vsi otroci rodili doma.

DRUGA SOBA

Ženske zadeve: babice, družbene vezi in solidarnost *Te žane, ka so wzdigüwale*

Babice so se tako imenovale že v 18. stoletju, ker so dojenčka lahko "dvignile" iz telesa nosečnice. V rezijanščini se imenujejo *te žane ka*

wzdigüwajo, kar pomeni “ženske, ki zbirajo”, ali *gronkomori* – iz furlanskih *grand(d) comari*. Te ženske so posegale v najbolj težkih trenutkih rojstva novega življenja. Za svoje storitve niso zahtevale ničesar v zameno, družine pa so jim vseeno dajale denar ali domače pridelke, na primer sir ali drva.

Druge modre ženske, ki niso bile le babice, so bile poklicane, ko je otrok neprestano in vztrajno jokal, ker so mislili, da so ga “okužili” ljudje, ki niso bili družinski člani in so imeli “zlobne” moči. Te so poznale “obred”, ki so ga izvajale, da bi otroka umirile in da bi nehal jokati.

Praznik ob krstu, ki so ga prirejali po tem srečnem dogodku, kjer je družina nekaj pojedla in popila skupaj, se je v rezijanščini imenoval *Karstine, Kristine*. Tudi ob tej priložnosti so, tako kot na drugih velikih zabavah ali na dolгих potovanjih, pripravili *sope* (rezine postanega kruha, namočene v jajca, ocvrte v olju in posute s sladkorjem), ki so jih vsi pojedli, tudi ženska, ki je pred kratkim rodila. Včasih so to jed pripravljale same babice. Iz tega dejstva, zlasti ko so želeli sporočiti ljudem, da je ženska noseča, izhaja rek *Ćemo mēt sope*, ki pomeni “Kmalu bomo pojedli *sope*”.

TRETIJA SOBA

Zakrament krsta in vzgajanje otrok *Kärstat anu wredit otroke*

Krstno skrinjo za prevoz novorojenega otroka v cerkev so uporabljali vaščani, ki so živeli najbližje tisti s krstilnico. To skrinjo so tisti, ki so živeli bolj oddaljeni, zamenjali s košaro, ki je včasih imela posebno obliko, zato da bi

zaščitili otroka pred vremenskimi vplivi in s tem na vse načine poskrbeli za njegovo odrešitev.

Krst, ki so ga praznovali v cerkvi, se je moral zgoditi v štiriindvajsetih urah po rojstvu, ker so se bali za preživetje otroka. Prav botre in botri so ga prinesli v cerkev zavitega v vezen trak za nošenje dojenčkov, ki se v rezijanščini imenuje *plahutica*. Isti ljudje so pogosto izbrali tudi ime novorojenčka, včasih brez vednosti matere, ki si je želela drugačno ime.

Otroci so pripadali vsem in odraščali brez večjih težav. Ni bilo iger, nevarnih za zdravje otrok, z veseljem so živeli s tem, kar so imeli, in so se igrali z malim. Na dvoriščih in na ulicah otroci, ki so pogosto živeli v skrajni revščini, niso pripadali samo staršem, temveč celotni skupnosti, ki jim je nudila nadzor in izobraževanje. Tudi v teh razmerah se je prenašala lokalna kultura in tradicije z miti, pravljicami in legendami, ki so bile namenjene tudi izobraževanju najmlajših.

Očiščenje matere, ki je pred kratkim rodila, je zaključilo obdobje po rojstvu otroka. Štirideset dni po porodu so družinski člani ali babica pospremili mater, ki je nosila belo pokrivalo in rjuho, ki je služila, da se je v celoti pokrila, do praga cerkve. Tam je, klečeča, počakala, da ji je duhovnik opravil obred odrešitve.

ČETRТА SOBA

Pravljice in strokovnjaki

Pravice anu iti ka je študijajo

Ljudske zgodbe, povezane z različnimi temami, poglobljeno preučeni v tej etnografski razstavi in objavljeni v katalogu, so povzete iz bogate pripovedne dediščine lokalnega ustnega izročila, ki so jo Rezijani predali do danes. Te nam tudi pomagajo bolje razumeti različne lokalne vidike, povezane z rojstvom, krstom in vsem, kar se je dogajalo v teh okoliščinah.

Strokovnjak, ki ga je najbolj zanimala rezijanska ustna pripovedna dediščina, je bil slovenski akademski folklorist Milko Matičetov (1919-2014), eden vodilnih evropskih strokovnjakov na tem področju. V šestdesetih letih 20. stoletja je začel zbirati na stotine pravljic, pripovedk, legend in mitoloških zgodb. Ena njegovih najpomembnejših pripovedovalk je bila *Tina Wajtawa*, Valentina Pielich (1900 – 1984) iz Solbice, ki mu je povedala več sto zgodb.

